

DOI: 10.34015/2523-4552.2026.2.12
УДК 346.7:338.22:346.26

Омаров У. М.,
аспірант кафедри господарського права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
email: omarov25@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1512-8857>

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

У роботі досліджується економіко-правова природа національної економіки та ринків окремих товарів і послуг як ключових об'єктів державної економічної політики, де державне регулювання визначається як обов'язковий елемент збалансованого розвитку, оскільки повна відмова від нього в умовах ринкових трансформацій призводить до системних криз.

Обґрунтовано новітню тенденцію децентралізації формування економічного курсу держави. Доведено, що бізнес-асоціації, міжнародні донори та інститути громадянського суспільства трансформувалися з класичних «груп тиску» на легітимних суб'єктів правового поля. Через інструменти обов'язкового оприлюднення регуляторних актів та державно-приватного партнерства вони здійснюють правовий цивільний контроль, що мінімізує корупційні викривлення ринкових механізмів.

Науково систематизовано критерії віднесення територіальних громад до чотирьох нових функціональних типів: територій відновлення, територій з особливими умовами для розвитку, регіональних полюсів зростання та територій сталого розвитку. Цей процес ґрунтується на чіткій послідовності кількісних та якісних показників, що характеризують ступінь руйнувань внаслідок бойових дій, демографічних втрат, темпів міграції, податкової прибутковості та рівня безробіття. Завдяки розробленій матриці індикаторів кожна громада отримує об'єктивний маркер, який унеможлиблює суб'єктивізм при розподілі фінансової допомоги. Це дозволяє розділити території на ті, що потребують екстреної відбудови та гуманітарної підтримки, ті, які мають стати локомотивами інвестиційного та індустріального прориву, та ті, що потребують збереження екологічного балансу.

Ключові слова: національна економіка; об'єкти економічної політики; вільні економічні зони; функціональні властивості ринків; ринки окремих товарів.

Постановка проблеми. У сучасних умовах формування стійкого господарського правопорядку особливої ваги набуває чітке нормативне

визначення меж державного втручання в економіку. Ефективність правового регулювання безпосередньо залежить від об'єктивізації його спрямування, де базовим рівнем виступає національна економіка та ринки окремих товарів і послуг. Правова кваліфікація цих об'єктів вимагає встановлення балансу між публічними інтересами та свободою підприємництва. Окремим напрямом є поділ правових режимів для різних видів виробництва, а також груп суб'єктів господарювання. Це дозволяє легітимізувати заходи селективної підтримки чи антимонопольних обмежень. Територіальна визначеність об'єктів економічної політики має не менш важливе значення, оскільки вимагає чіткого розмежування компетенції органів влади та нормативного закріплення правового статусу регіонів. Крім того, самостійним об'єктом правового впливу стають функціональні властивості ринків, де право мінімізує ризики інформаційної асиметрії та ринкових деформацій. Отже, комплексне дослідження цих аспектів дозволить сформулювати цілісну концепцію правового забезпечення економічної політики. Як влучно зазначив Д. В. Задихайло, для господарсько-правової науки завданням залишається створення та постійне удосконалення правового механізму регулювання макроекономічних процесів та встановлення щодо них принципових вихідних положень, базованих на суспільно-економічних цінностях [1, с. 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність визначеної теми зумовлює інтерес багатьох науковців, що розглядали її в різних аспектах. Означені питання були

об'єктом дослідження таких науковців як: Д. В. Задихайло, О. І. Карінцева, О. О. Кахович, А. А. Панченко, М. О. Харченко, Р. С. Южека та інші. *І хоча окремі аспекти деяких об'єктів економічної політики держави розглядалися вченими, дослідження ринку товарів та послуг як об'єктів економічної політики, видів виробництва, їх функціональних властивостей залишилися поза увагою науковців.*

Метою дослідження є комплексний теоретико-правовий аналіз та систематизація об'єктів економічної політики держави, визначення їх правових характеристик та режимів регулювання на макроекономічному, секторальному, територіальному та функціональному рівнях для обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення господарського законодавства України в умовах інституційних трансформацій.

Виклад основного матеріалу. Надзвичайно важливим і складним водночас у зазначеному контексті є питання визначення кола об'єктів державної економічної політики, а відтак і державної законодавчої політики в сфері господарювання. Вочевидь, що такими об'єктами, за визначених умов, можуть стати і окремі інноваційно-інвестиційні проекти, і власне окремі або групи суб'єктів господарювання, або навіть визначені, але функціонально значимі окремі підрозділи господарських організацій. Такими об'єктами можуть виступати холдинги, кластери суб'єктів господарювання визначеної предметної діяльності, навіть суб'єкти господарювання, що знаходяться у стані економічної взаємодії, що кваліфікована як приватне партнерство.

До таких об'єктів слід віднести також і взаємодію суб'єктів, що

об'єднані правовою формою публічно-приватного партнерства, технологічних парків, а в окремих випадках і індустріальних парків.

Об'єктами державної економічної політики можуть стати також й окремі території зі спеціальним режимом господарювання на кшталт спеціальних економічних зон та територій з пріоритетним економічним розвитком.

До кола зазначених об'єктів можуть бути віднесені також й усі види виробництв тих товарів та послуг, щодо яких існує акцентований публічний інтерес, безвідносно до кількості та місцезнаходження відповідних суб'єктів господарювання, що провадять саме таку господарську діяльність.

Простий і доволі поверховий аналіз кола можливих об'єктів державної економічної політики вказує на масштабність нормо проектувальної роботи в цій сфері. Серед специфічних об'єктів економічної політики держави можна виділити національну економіку та ринки окремих товарів й послуг. Стабільне зростання, модернізація та конкурентоспроможність країни на світовому рівні можливі лише за умови синергетичного поєднання ринкового саморегулювання та збалансованого, прозорого державного управління через чіткі правові механізми й інструменти.

В умовах ринкових трансформацій категорія «національна економіка» втрачає суто економічний зміст, оскільки реалізуючись через господарські відносини, за допомогою правових норм та приписів вона набуває подвійної економіко-правової природи й характеризується єдиним економічним середовищем, спільним законодавством, ва-

лютою, фінансовою системою, територіальною цілісністю, централізованим управлінням і системою економічного захисту через мита чи квоти. Функціонування цієї системи забезпечується взаємодією її головних суб'єктів, якими є домашні господарства, підприємства та держава, що формують фінансовий, не фінансовий, державний, зовнішній сектори та сферу послуг. Розвиток національної економіки визначається вектором нормативно-правового регулювання, який трансформує теоретичні моделі в обов'язкові правила взаємодії суб'єктів.

Сучасний комплексний аналіз національної економіки вимагає відходу від суто теоретичних підходів і базується на чотирьох взаємопов'язаних вимірах, де економічна динаміка відображає не лише темпи зміни обсягів виробництва, а й якісну трансформацію суспільства, стимульовану через пільгове податкове законодавство та спрощення ліцензійних процедур; структура включає розвиток промислових майданчиків, використання диференційованих ставок ренти та обмежувальні мита на вивезення сировини; інноваційність спрямована на розвиток цифрової економіки через унікальні правові режими як то Дія City, комерціалізацію наукових розробок та збільшення людського капіталу через освіту та науку; а резистентність забезпечує витримання зовнішніх та внутрішніх тисків системою, зберігаючи цілісність, на кшталт пандемії чи війни, завдяки національній безпеці, фінансовій стабільності, енергетичній незалежності та продовольчій безпеці. Таке життя в екстремальних умовах залежить від здатності інсти-

туцій завчасно виявляти вразливість, забезпечувати енергетичну незалежність, автономність критичної інфраструктури та продовольчу безпеку.

Головними нормативними документами, які задають довгостроковий вектор та напрямок розвитку є «Національна економічна стратегія до 2030 року» [2] та План відновлення України (Ukraine Recovery Plan) [3], які спрямовані на створення конкурентоспроможних умов для бізнесу, зміцнення інституційної спроможності, перезапуск антикорупційної системи, еко модернізацію та лібералізацію податкової системи. При цьому вектор розвитку нерозривно пов'язаний із гармонізацією законодавства з європейськими стандартами, зокрема, з вимогами Європейського зеленого курсу (Green Deal) [4], який трансформує екологічність у ключовий фінансовий критерій прибутковості, зобов'язуючи великий бізнес впроваджувати звітність за стандартами CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive – Директива ЄС, яка зобов'язує великі компанії публічно звітувати про свій вплив на екологію, соціальну сферу та права людини), декарбонізувати виробництво та дотримуватися жорстких екологічних норм для збереження доступу до дешевих кредитів, грантів і європейських ринків спільного ринку.

У свою чергу, ринки окремих товарів і послуг виступають самостійними об'єктами економічної політики, на які держава впливає через економічні, інформаційно-орієнтувальні, законодавчі та адміністративні методи, створюючи нормативну базу, яка визначає пра-

вила гри для всіх учасників і базується на Конституції України, що гарантує захист конкуренції та свободу підприємництва, а також на диспозитивних приписах Цивільного кодексу та вільному ціноутворенні. Фундаментом цієї правової основи є загальне та спеціальне антимонопольне законодавство, яке через Антимонопольний комітет України забезпечує контроль за дотриманням правил гри і захист від недобросовісної конкуренції на соціально важливих ринках, включаючи лікарські засоби, агропродовольчі товари та природні монополії у сфері транспортування енергії, зв'язку чи водопостачання.

Ринок товарів та послуг як об'єкт економічної політики відіграє важливу роль у її характеристиці. Особлива увага приділяється продовольчому ринку для забезпечення безпеки та доступності продуктів харчування для населення за допомогою таких інструментів як Державний інтервенційний фонд зерна, а також ринку послуг як нематеріальних благ, який стрімко зростає завдяки технологіям і глобалізації, забезпечуючи понад 70% ВВП у розвинених країнах і відіграючи домінуючу роль у сучасній світовій економіці. Окрім того, в умовах інституційної нерівноваги ринок не є самодостатнім і державна власність у стратегічних, капіталомістких або малоприбуткових галузях, таких як енергетика, транспорт чи освіта, виступає одночасно об'єктом і ефективним інструментом регулювання, що дозволяє контролювати господарські процеси, забезпечувати антикризову стабільність, підтримувати соціальні переваги, стимулювати приватний сектор та захистити

національні інтереси на міжнародній арені.

Ефективна економічна політика держави неможлива без урахування особливостей окремих видів виробництв та специфіки діяльності суб'єктів господарювання, тому для формування адресного підходу застосовується комплексна класифікація за економічними та технологічними ознаками. Ця класифікація охоплює первинне сировинне, переробне, високотехнологічне, а також інноваційне та креативне виробництво.

Фундаментальним викликом для сучасної правової та економічної системи України стало те, що у серпні 2025 року Господарський кодекс України втратив чинність, через що виник ризик зведення важливих інструментів державної політики до формальності, оскільки належна заміна його норм не відбулася. Це, наприклад, безпосередньо вплинуло на правове регулювання державного замовлення, яке раніше визначалося статтею 13 Господарського кодексу України, а тепер його функції розподілені між Цивільним кодексом України [5] та Законом України «Про публічні закупівлі» [6].

Міжнародний досвід показує, що у розвинених країнах державне замовлення інтегроване у бюджетний процес і становить 20-30% ВВП, виступаючи потужним інструментом стимулювання інновацій. В Україні обсяг ринку публічних закупівель складає 15% ВВП, при цьому категорії державного замовлення як орієнтовного плану-декларації та публічних закупівель як фінального етапу його реалізації часто ототожнюються [7]. На практиці замовники діють автономно від державних стратегій, що

призводить до вимивання бюджетних коштів на товари іноземного походження навіть за умови перемоги українських постачальників, хоча централізоване планування могло б стимулювати вітчизняного виробника через механізми локалізації. Дослідження інституційних та економічних чинників свідчать, що окремі податкові або регуляторні важелі не забезпечують сталого зростання виробництва.

Зміна ставок основних податків має низьку дієвість і слабку кореляцію з динамікою промисловості, а регуляторні інструменти, такі як ліцензування чи сертифікація, демонструють лише помірний ефект у металургії та енергетиці. Натомість найбільш впливовим фактором є інвестиційна політика, де залучення бюджетного капіталу та внутрішніх приватних інвесторів стимулює розвиток целюлозно-паперової галузі, машинобудування та металургії.

Також системний вплив має якість управління, ефективність уряду, верховенство права та рівень протидії корупції. Особливе місце в економічній політиці посідають об'єкти зі штучно створеним спеціальним статусом для залучення капіталу, серед яких виділяються індустріальні парки, що пропонують підготовлену інфраструктуру і податкові пільги, мережеві кластери, що забезпечує ефект синергії науки й бізнесу та віртуальні режими на кшталт Дія Сіті, що використовує інструменти англійського права для утримання ІТ-компаній. Окрім них, важливими об'єктами політики є торговельні, фінансові, логістичні, будівельні підприємства і суб'єкти малого та середнього бізнесу, які гарантують гнучкість ринку.

У свою чергу, вітчизняний виробничий сектор тривалий час стикається з гострими проблемами, які посилюються під впливом воєнних дій і включають руйнування інфраструктури, зменшення посівних площ, дефіцит робочої сили через мобілізацію, високі банківські кредитні ставки, ухилення від оподаткування та посилений адміністративний тиск. Для покращення інвестиційного клімату та підвищення конкурентоспроможності на світових ринках необхідно реформувати правове забезпечення, що є питанням економічної безпеки країни. Держава має впровадити нові правила на основі кращих міжнародних практик, уніфікувати та спростити нормативну базу, реформувати державну службу для мінімізації бар'єрів, скасувати практику авансових податкових платежів, забезпечити доступне кредитування промисловості, удосконалити моніторинг підтримки виробників та провести демонополізацію ринків. Успішна реалізація цих завдань та побудова стабільного виробничого середовища, наближеного до європейських стандартів, залежить від комплексної та узгодженої координації між центральними органами влади, місцевими громадами, приватним бізнесом та міжнародними партнерами. Наприклад, територіальна визначеність є однією з фундаментальних характеристик економічної політики держави, яка відображає просторовий вимір соціально-економічного розвитку. Будь-яка економічна діяльність завжди має конкретну географічну локалізацію, оскільки виробництво, розподіл і споживання ресурсів здійснюються в певних територіальних межах. Саме

тому ефективність державної політики прямо залежить від урахування неоднорідності простору, особливостей організації господарства та природних і соціально-економічних характеристик регіонів.

Сучасний підхід вимагає від держави пошуку балансу між загальнонаціональними завданнями та потребами конкретних територіальних громад, враховуючи, що промислові регіони потребують модернізації, а аграрні території – розвитку кооперації та логістики. Просторовий вимір безпосередньо впливає на систему міжбюджетних відносин, де через інструменти фінансового вирівнювання, такі як дотації та субвенції, забезпечується збалансований розвиток і гарантується надання громадських послуг громадянам незалежно від місця їх проживання.

Окремо слід звернути увагу на взаємозв'язок територіальної визначеності з національною безпекою, хоча глибокі просторові диспропорції призводять до соціальної напруги, міграції, безробіття та економічної маргіналізації окремих земель, що може стати підґрунтям для політичної нестабільності та загроз територіальній цілісності. В умовах воєнних викликів і тимчасової окупації частини українських земель це питання набуває критичної актуальності, оскільки відновлення та інтеграція цих територій в єдиний національний простір вимагатиме спеціальних державних програм. Нормативно-правове забезпечення цієї сфери базується на суворій ієрархії законів та урядових актів, що трансформувало державну політику від суто адміністративного поділу до виділення функціональних типів територій за європейським зразком.

Базовий рівень просторових об'єктів в Україні включає регіони, макро-регіони та мікрорегіони, проте сучасне врядування відійшло від фінансування областей взагалі й перейшло до цільової підтримки конкретних зон за критеріями викликів чи потенціалу. Затверджений урядом перелік виділяє чотири основні функціональні типи територій [8]. Першим типом є території відновлення – громади, які постраждали від бойових дій, були окуповані, віднесені до зон можливих бойових дій, зазнали значних руйнувань нерухомості або відчули різке зниження рівня розвитку та відтік населення. Другий тип охоплює території з особливими умовами для розвитку, які мають природні, техногенні чи географічні обмеження, зокрема гірські райони, несприятливі прикордонні зони або території справедливої трансформації вугледобувних регіонів. Третім типом є регіональні полюси зростання, що мають високий урбаністичний, інноваційний та промисловий потенціал, чисельність населення понад 30 тисяч осіб і здатні стимулювати економіку сусідніх зон за допомогою високої прибутковості та вигідного логістичного розташування. Четвертий тип – це територія сталого розвитку, що демонструє стабільні економічні показники, високий індекс податкоспроможності, позитивний приріст населення та низький рівень шкідливих викидів.

Отримання територією певного статусу не є довільним, а регулюється чіткою послідовністю дій: збором статистичних та фінансових індикаторів, оцінкою відповідності спеціальною комісією та ухваленням офіційного акта Кабінету Міністрів

України, що відкриває доступ до бюджетного фінансування чи міжнародної допомоги.

Державна регіональна економічна політика є ключовим інструментом узгодження інтересів центру та регіонів, де об'єктами виступають територіальні утворення, соціально-економічні процеси, населення, природні ресурси та суспільні інститути, а суб'єктами – органи влади та місцевого самоврядування.

Реалізація стратегічних орієнтирів у сфері сталого розвитку наразі ускладнена як євроінтеграційними процесами, так і викликами воєнного стану, який змусив переорієнтувати ресурси на обороноздатність та соціальний захист.

Для подолання дисбалансів використовуються такі інструменти як стимулювання інвестиційної діяльності, створення індустріальних парків із митними та податковими преференціями, підтримка малого бізнесу, розвиток SMART-спеціалізації та посилення фінансової децентралізації. Міжнародний досвід підтверджує, що територіальний вимір є універсальним інструментом збалансованого розвитку. Наприклад, Угорщина робила акцент на внутрішньому потенціалі сільських територій, Польща поєднала адміністративну реформу з принципом субсидіарності через агенції регіонального розвитку, а Франція успішно застосовує практику просторового планування та укладання планових контрактів між державою та регіонами [9, с. 98].

Таким чином, на відміну від радянських централізованих моделей, які ігнорували місцеву специфіку та створювали диспропорції, сучасна політика України орієнтується на європейські практики багаторівне-

вого врядування та партнерства між державою, регіонами й громадами. Територіальна визначеність інтегрує економічні, соціальні, екологічні та безпекові виміри в єдину стратегію, що дозволяє раціонально використовувати місцевий потенціал, підвищувати добробут населення, усувати міжрегіональні розбіжності та забезпечувати сталий розвиток і повноцінну інтеграцію країни в європейський економічний простір.

Отже, трансформація економічної системи України в умовах глобалізаційних викликів та євроінтеграційних процесів зумовлює необхідність переосмислення фундаментальних засад взаємодії держави та ринку, оскільки сучасна правова доктрина відходить від трактування ринку як виключно саморегульованого простору через притаманні йому провали, що заважають стабільному розвитку, справедливому розподілу суспільних благ та нівелюванню хронічної інформаційної асиметрії. Держава у цьому контексті розглядається як ендогенний фактор економічної системи, який імперативно трансформує стихійні ринкові параметри у чітко структуровані, передбачувані та легітимні інститути за допомогою поєднання інституційної теорії, концепції ринкових деформацій та методології економічного аналізу права, що дозволяє дослідити ринок як складну систему господарсько-правових відносин.

Історичний генезис ринку демонструє тривалу еволюцію його сутності від локальних торгів на конкретній площі та груп осіб у ділових відносинах до глобального уявного і віртуального простору, де ринок постає системою організації об-

міну продуктами, послугами та технологіями в господарстві з розвинутим суспільним поділом праці. Водночас у вітчизняному правовому полі існує термінологічна плутанина, адже поняття ринку трактується то як майновий комплекс, то як суб'єкт господарювання, то як сфера обігу товарів у визначених межах у конкурентному праві, причому чинний ДСТУ 4303:2004 [10] взагалі позбавлений уніфікованої дефініції ринку, хоча й описує форми торговельної діяльності. Відсутність системного підходу, який поєднував би інфраструктурний, економічний та регуляторний виміри, ускладнює правозастосовну практику, що вимагає чіткого розмежовування понять ринку та сфери господарювання, яка є значно ширшою категорією, оскільки охоплює всі стадії від виробництва до споживання матеріальних благ і може функціонувати навіть у не ринкових умовах, тоді як ринок є її функціональною підсистемою на фазі обігу.

Державне регулювання економіки здійснюється шляхом безпосереднього впливу на ключові функції ринку, серед яких *ціноутворююча* функція підлягає нормативному коригуванню за допомогою Законів України «Про ціни і ціноутворення» [11] та «Про ринок електричної енергії» [12] шляхом встановлення державних регульованих цін та жорстких прайс-кепів задля захисту суспільного добробуту та протидії монопольним деформаціям. *Регулююча* функція, яка забезпечує стихійний перелив капіталу на основі норми прибутку, трансформується в об'єкт конкурентної та структурної політики через приписи Закону України «Про захист еко-

номічної конкуренції» [13], що забороняє зловживання монопольним становищем, картелізації та антиконкурентні узгоджені дії. *Інформаційна* функція ринку, покликана забезпечувати суб'єктів релевантними даними про кон'юнктуру, за умов природної асиметрії спотворює сигнали, що змушує державу імперативно кодувати обов'язкові стандарти розкриття інформації у Законах України «Про захист прав споживачів» [14] та «Про захист від недобросовісної конкуренції» [15], а також через вимоги щодо оприлюднення кінцевих бенефіціарів та публікації верифікованої фінансової звітності за міжнародними стандартами. *Сануюча* властивість ринкової системи, яка через механізм конкуренції очищує економіку від неефективних підприємств, підлягає жорсткому нормативно-правовому моделюванню за допомогою інструментів Кодексу України з процедур банкрутства, що дає змогу через процедури санації та реструктуризації боржника уникнути різких стрибків безробіття та локальних соціальних колапсів. *Стимулююча* функція, що змушує виробників знижувати витрати та впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу, підтримується державою через захист прав інтелектуальної власності, закріплений у Книзі IV Цивільного кодексу України, тоді як *розподільча* функція ринку, визначає первинні доходи учасників, коригується державною політикою доходів через механізми Податкового кодексу України задля недопущення критичного розшарування суспільства та фінансування суспільних благ, а *контрольна* функція реалізується через інститути ліцензування, стан-

дартизації та сертифікації діяльності під наглядом Антимонопольного комітету України.

Ключовим недоліком ринкової системи є її іманентна схильність до концентрації капіталу та формування монополістичних тенденцій, тому державна конкурентна політика в Україні пройшла тривалий шлях еволюції від формального подолання тотального державного монополізму радянської адміністративно-командної системи на початку 1990-х років до сучасної підтримки та захисту вже сформованого конкурентного середовища та підвищення його ефективності. Сучасна вітчизняна конкурентно-антимонопольна система спирається на статтю 42 Конституції України та спеціальні Закони України «Про природні монополії», «Про захист економічної конкуренції» та «Про Антимонопольний комітет України», орієнтуючись на європейсько-японську модель регулювання, яка робить акцент на глибокому економічному аналізу впливу комерційної поведінки на стан ринку та придушенні безпосередніх зловживань ринковою владою.

Останні законодавчі реформи суттєво модернізували вітчизняний конкурентний інструментарій, розширивши повноваження АМКУ та впровадивши чіткі європейські строки розслідувань порушень для усунення правової невизначеності, проте правозастосовна практика виявляє системну проблему, оскільки процедурні пороги концентрації залишаються занадто низькими для високодинамічних галузей, таких як роздрібна торгівля чи цифрова комерція. Вимога обов'язкового узгодження злиття цифрової комерції чи поглинання, за відносно невеликих

фінансових показників учасників, спричиняє значні часові та ресурсні витрати бізнесу і може стримувати інвестиції, тому для стимулювання органічної консолідації капіталу в конкурентних сегментах доцільно переглянути та підвищити порогові значення у Законі України «Про захист економічної конкуренції», наближаючи їх до макроекономічних показників Європейського Союзу.

Особливе місце у системі господарсько-правового регулювання посідає нормативне моделювання фінансових та енергетичних ринків, які функціонують як винятково специфічні об'єкти через їхній стратегічний інфраструктурний характер та потенційно надвисокий рівень системних ризиків, здатних дестабілізувати всю національну економіку. Державне регулювання фінансового ринку та ринку капіталів спрямоване на безперервне забезпечення капіталізації реального сектора і реалізується через широкі імперативні повноваження Національного банку України та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, які здійснюють постійний пруденційний нагляд за платоспроможністю, ліквідністю та адекватністю регулятивного капіталу фінансових установ, що дозволяє нівелювати ризики безвідповідальної поведінки фінансових посередників і забезпечити ефективну роботу первинного та вторинного ринків.

У свою чергу, енергетичний ринок поєднує в собі як природно-монопольні сегменти транспортування та розподілу енергоносіїв магістральними та локальними мережами, так і конкурентні сегменти генерації електричної енергії, видо-

бутку газу та безпосереднього постачання кінцевому споживачу. Державна економічна політика в енергетичному секторі базується на нормах Законів України «Про ринок електричної енергії» [16] та «Про ринок природного газу» [17], які закріплюють європейські принципи анбандлінгу, тобто повного правового, організаційного та функціонального відокремлення діяльності з транспортування енергоресурсів від діяльності з їх виробництва та постачання, що мінімізує монопольний тиск на вітчизняну промисловість та забезпечує енергетичну безпеку держави за допомогою складного моделювання граничних цін на організованих сегментах ринку та затвердження довгострокових інвестиційних тарифів.

Окрім того, сучасний етап розвитку ринкових відносин вимагає гнучкої адаптації правового поля до викликів цифровізації, оскільки поява електронної комерції та платформ спільного користування розмиває традиційні географічні межі ринків і створює новий тип домінування у вигляді влади над даними та контролю за алгоритмами, що змушує оновлювати правила конкуренції та захисту споживача онлайн. Паралельно триває активна гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу, що передбачає імплементацію єдиних підходів до концентрацій, державної допомоги суб'єктам господарювання та заборони узгоджених дій, підвищуючи передбачуваність для бізнесу та орієнтуючи вітчизняну судову практику на прецеденти Суду ЄС.

Важливим вектором удосконалення законодавства є інтеграція екологічного виміру сталого розвит-

ку та принципів зеленої економіки у функціонуванні ринків, що дозволяє поєднати економічну вигоду з охороною довкілля через систему екологічних нормативів та стимулів, утримуючи баланс між прагненням бізнесу до прибутку та громадськими інтересами суспільства, при цьому кінцева ефективність цієї моделі залежить від інституційної спроможності державних регуляторів та якості правозастосування.

Висновки. Аналіз нормативно-правових та інституційних засад формування об'єктів державного регулювання дозволяє констатувати, що детермінація об'єктів економічної політики потребує чіткого законодавчого закріплення та диференціації правових режимів управління. Встановлено, що правове регулювання на макрорівні (національна економіка та товарні ринки) має базуватися на принципах підтримання добросовісної конкуренції, правової визначеності та недопущення надмірного втручання у господарську діяльність.

Водночас селективна політика щодо окремих видів виробництва і суб'єктів господарювання вимагає створення спеціальних правових інститутів, легітимних механізмів надання державної допомоги та податкових преференцій. Правова регламентація територіального виміру економічної політики має узгоджуватися з принципами децентралізації, забезпечуючи чітке розмежування компетенцій між органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. Крім того, нівелювання деструктивних функціональних властивостей ринків покладає на державу обов'язок нормативно-правової захисту від проявів монополізму, асиметрії інформації та недобросовісних практик. Таким чином, правове забезпечення інституційної єдності галузевих, територіальних і функціональних аспектів є передумовою формування стійкого правопорядку в економічній сфері, що потребує подальшого ґрунтовного теоретичного дослідження.

Список використаних джерел

1. Задихайло Д. В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави : монографія. Харків : Юрайт, 2012. 456 с.
2. Національна економічна стратегія до 2030 року : постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 18.04.2026).
3. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>. (дата звернення: 18.04.2026).
4. Суть Європейського зеленого курсу EU Green Deal та його вплив на бізнес. LIGA ZAKON. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/239683_sut-vropeyskogo-zelenogo-kursu-eu-green-deal-ta-yogo-vpliv-na-bznes. (дата звернення: 18.04.2026).
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3118>.
6. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>. (дата звернення: 18.04.2026).
7. Ринок публічних закупівель в Україні досягнув 15% ВВП і надалі зростатиме. AgroPortal. URL: <https://agroportal.ua/news/ukraina/rinok-publichni-zakupivel-v-ukrajini-dosyagnuv-15-vvp-i-nadali-zrostatime>. (дата звернення: 18.04.2026).

8. Перелік функціональних типів територій та вимоги до показників для віднесення територіальних громад до різних функціональних типів : постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2025 № 1493. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1493-2025-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 18.04.2026).

9. Куйбіда В. С., Негода В. Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав-членів Ради Європи : зб. нормат.-прав. актів і наук.-аналіт. матеріалів з питань регіонального розвитку та просторового планування. Київ : Крамар, 2009. 176 с.

10. Оптова та роздрібна торгівля. Терміни та визначення : ДСТУ 4303:2004. Чинний від 2005. URL: <https://www.victorija.ua/wp-content/uploads/2022/04/rozdrubna-ta-optova-torhivlia-dstu-4303-2004.pdf>. (дата звернення: 18.04.2026).

11. Про ціни і ціноутворення : Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text>. (дата звернення: 18.04.2026).

12. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>. (дата звернення: 18.04.2026).

13. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>. (дата звернення: 18.04.2026).

14. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>. (дата звернення: 18.04.2026).

15. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 № 236/96-BP. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 18.04.2026).

16. Про ринок природного газу : Закон України від 09.04.2015 № 329-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text>. (дата звернення: 18.04.2026).

References

1. Zadykhailo, D. V. (2012). Hospodarsko-pravove zabezpechennia ekonomichnoi polityky derzhavy [Economic and legal support of the state economic policy]. Kharkiv: Yurait.

2. Natsionalna ekonomichna stratehiia do 2030 roku: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 bereznia 2021 roku № 179 [National Economic Strategy until 2030: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated March 3, 2021 No. 179]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>

3. Plan vidnovlennia Ukrainy [Recovery Plan of Ukraine]. <https://recovery.gov.ua/>

4. Sut Yevropeiskoho zelenoho kursu EU Green Deal ta yoho vplyv na biznes [The essence of the European Green Deal and its impact on business]. LIGA ZAKON. https://biz.ligazakon.net/analytics/239683_sut-vropeyskogo-zelenogo-kursu-eu-green-deal-ta-yogo-vplyv-na-bznes

5. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2003 roku № 435-IV [Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine dated January 16, 2003 No. 435-IV]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n3118>

6. Zakon Ukrainy "Pro publichni zakupivli" vid 25 hrudnia 2015 roku № 922-VIII [Law of Ukraine "On Public Procurement" dated December 25, 2015 No. 922-VIII]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>

7. Rynok publichnykh zakupivel v Ukraini dosiahnuv 15% VVP i nadali zrostatyme [The public procurement market in Ukraine has reached 15% of GDP and will continue to grow]. AgroPortal. <https://agroportal.ua/news/ukraina/rinok-publichnyh-zakupivel-v-ukrajini-dosyagnuv-15-vvp-i-nadali-zrostatyme>

8. Perelik funktsionalnykh typiv terytorii ta vymohy do pokaznykiv dlia vidnesen-
nia terytorialnykh hromad do riznykh funktsionalnykh typiv: Postanova Kabinetu Ministriv
Ukrainy vid 19 lystopada 2025 roku № 1493 [List of functional types of territories and re-
quirements for indicators for assigning territorial communities to different functional types:
Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 19, 2025 No. 1493].
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1493-2025-%D0%BF#Text>

9. Kuibida, V. S., & Nehoda, V. (2009). Rehionalnyi rozvytok ta prostorove
planuvannia terytorii: dosvid Ukrainy ta inshykh derzhav-chleniv Rady Yevropy [Regional
development and spatial planning of territories: The experience of Ukraine and other Coun-
cil of Europe member states]. Kyiv: Kramar.

10. Optova ta rozdribna torhivlia: terminy ta vyznachennia: DSTU 4303:2004
[Wholesale and retail trade: Terms and definitions: DSTU 4303:2004]. (2005).
[https://www.victorija.ua/wp-content/uploads/2022/04/rozdribna-ta-optova-torhivlia-
dstu-4303-2004.pdf](https://www.victorija.ua/wp-content/uploads/2022/04/rozdribna-ta-optova-torhivlia-dstu-4303-2004.pdf)

11. Zakon Ukrainy "Pro tsyny i tsinoutvorennia" vid 21 chervnia 2012 roku № 5007-
VI [Law of Ukraine "On Prices and Pricing" dated June 21, 2012 No. 5007-VI].
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text>

12. Zakon Ukrainy "Pro rynek elektrychnoi enerhii" vid 13 kvitnia 2017 roku №
2019-VIII [Law of Ukraine "On the Electricity Market" dated April 13, 2017 No. 2019-VIII].
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>

13. Zakon Ukrainy "Pro zakhyst ekonomichnoi konkurentsii" vid 11 sichnia 2001
roku № 2210-III [Law of Ukraine "On Protection of Economic Competition" dated January
11, 2001 No. 2210-III]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>

14. Zakon Ukrainy "Pro zakhyst prav spozhyvachiv" vid 12 travnia 1991 roku №
1023-XII [Law of Ukraine "On Consumer Rights Protection" dated May 12, 1991 No. 1023-
XII]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

15. Zakon Ukrainy "Pro zakhyst vid nedobrosovisnoi konkurentsii" vid 7 chervnia
1996 roku № 236/96-VR [Law of Ukraine "On Protection against Unfair Competition" dated
June 7, 1996 No. 236/96-VR]. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-
%D0%B2%D1%80#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text)

16. Zakon Ukrainy "Pro rynek pryrodnoho hazu" vid 9 kvitnia 2015 roku № 329-VIII
[Law of Ukraine "On the Natural Gas Market" dated April 9, 2015 No. 329-VIII].
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text>

Omarov U. M., PhD student of department of Economic Law of the Yaroslav
Mudryi National Law University

e-mail: omarov25@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1512-8857>

Legal Characteristics of the Objects of the State's Economic Policy

The article examines the economic and legal nature of the national economy
and markets for individual goods and services as key objects of state economic poli-
cy, where state regulation is defined as a mandatory element of balanced develop-
ment, since its complete rejection in the context of market transformations leads to
systemic crises.

Substantiated the latest trend in the decentralization of the formation of the
state's economic course. It is proven that business associations, international do-

nors and civil society institutions have transformed from classic «pressure groups» into legitimate subjects of the legal field. Through the tools of mandatory publication of regulatory acts and public-private partnership, they exercise legal civil control, which minimizes corruption distortions of market mechanisms.

Systematized the criteria for classifying territorial communities into four new functional types are scientifically: territories of restoration, territories with special conditions for development, regional growth poles and territories of sustainable development. The systematization is based on a clear set of quantitative and qualitative indicators, including the level of destruction due to hostilities, demographic losses, migration rates, tax capacity and unemployment rate. Thanks to the developed matrix of indicators, each community receives an objective marker that eliminates subjectivity in the distribution of financial assistance. This allows dividing territories into those that need emergency reconstruction and humanitarian support, those that should become locomotives of investment and industrial breakthrough, and those that need to preserve the ecological balance.

Keywords: *national economy; objects of economic policy; free economic zones; functional properties of markets; markets for individual goods.*

Цитування за ДСТУ 8302:2015: Омаров У. М. Правова характеристика об'єктів економічної політики держави. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2026. № 2(36). С. 131-145. DOI: <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2026.2.12>

Citation APA: Omarov, U. M. (2026). Pravova kharakterystyka ob'ektiv ekonomichnoi polityky derzhavy [Legal characteristics of the objects of the state's economic policy]. *Bulletin of the Penitentiary association of Ukraine*, 2(36), 131-145. <https://doi.org/10.34015/2523-4552.2026.2.12>

Внесок автора. Автор самостійно здійснив концептуалізацію дослідження, аналіз джерел, підготовку тексту статті та формулювання висновків. Автор ознайомився з остаточною версією рукопису, схвалив її та погодився з поданням статті до публікації.

Академічна доброчесність. Автор підтверджує оригінальність, точність і достовірність тексту статті та наведених у ній результатів, а також дотримання принципів академічної доброчесності.

Використання інструментів штучного інтелекту. Автор засвідчує, що під час підготовки цієї статті інструменти штучного інтелекту не використовувалися.

Конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність реального чи потенційного конфлікту інтересів.

Фінансування. Дослідження виконано в межах наукової діяльності авторів у відповідних установах і не мало окремого зовнішнього фінансування.

Author Contribution. The author independently conceptualized the study, analyzed the sources, prepared the text of the article, and formulated the conclusions. The author reviewed the final version of the manuscript, approved it, and agreed to submit the article for publication.

Academic Integrity Statement. The author confirms the originality, accuracy, and reliability of the text of the article and the results presented therein, as well as compliance with the principles of academic integrity.

Use of Artificial Intelligence Tools. The author certifies that no artificial intelligence tools were used in the preparation of this article.

Conflict of Interest. The author declares that there is no actual or potential conflict of interest.

Funding. The research was conducted within the framework of the author's academic activities at the relevant institutions and did not receive special external funding.

Надійшла: 26.04.2026

Прийнята до друку: 19.05.2026

Опублікована: 31.05.2026

Received: 26 April 2026

Accepted for publication: 19 May 2026

Published: 31 May 2026